

TARİHİ VE TOPLUMU YENİDEN DÜŞÜNME ÖNERİSİ OLARAK IRKSAL SÖZLEŞME

ŞERİFE ŞİMŞEK

Dr. Öğretim Üyesi, Aksaray Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi - Tarih Bölümü

Mail: kevser.1977@gmail.com

ID ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1616-3333>

Jamaikalı felsefeci Charles W. Mills'in ırk kavramını ve çağrıştırdığı ayrımcılık, eşitsizlik, kölelik, özgürlük gibi onunla ilintili konuları mesele edip eleştirel ırk felsefesi penceresinden ele aldığı ve 1997 senesinde yayınladığı çalışması *The Racial Contract*, Özgün Aksakal'ın çevirisiyle *İrksal Sözleşme* adıyla 2020 yılında Patika Kitap tarafından basıldı.¹

Avrupalı siyasal iktidarların sömürge döneminde işgal yoluyla hakimiyet kurduğu yakın-uzak coğrafyalarda uyguladığı politikalar, kitapta ırk kavramından hareketle incelenmektedir. Yazarın iddialarının merkezine yerleştirdiği ve kitap boyunca temellendirmeye çalıştığı şey, ırksal ayrımcılık olgusudur. İrksal Sözleşme burada, belli kesimlerin toplumsal uzlaşısıyla uygulamaya konulduğu kabul edilen bir durumdur. Tarihsel ve toplumsal karşılıklarıyla İrksal Sözleşme, temelde beyazların beyaz olmayanlardan üstün olduğuna dayalı kabuller kümesinin ifadesi olarak, hem bir vakıa hem de tarihe onun aracılığıyla yeniden bakmayı sağlayacak eleştirel kavramsal bir araç olarak görülmektedir.

1 Charles W. Mills (2020). *İrksal Sözleşme*. Çev. Özgün Aksakal. Patika Kitap: İstanbul.

Makaleye Ait Bilgiler

Makale Türü:	Kitap İncelemesi
Geliş Tarihi:	10.08.2021
Kabul Tarihi:	02.09.2021
Yayın Tarihi:	01.12.2021
Yayın Sezonu:	Temmuz - Aralık

Makaleye Atıf Bilgisi

ŞİMŞEK Şerife, "Tarihi ve Toplumunu Yeniden Düşünme Önerisi Olarak İrksal Sözleşme", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Yıl: 17 Sayı: 61. (300-303)

muhafazakârdüşünce • yıl:17 - sayı:61 • temmuz - aralık 2021

Belli bir ırkın/soyun/türün üstünlüğü, yüceliği anlamında politik bir tutum olarak biyolojik ırkçılık, özellikle yakın dönem Avrupa tarihinde yaşanan insanî trajedileri akla getirmektedir. İkinci Dünya Savaşındaki Alman saf ırkı yaratma fantezisinin yol açtığı sonuçlar ilk akla gelen örneklerden biridir. Mills ise ırkçılığı bundan farklı olarak salt soy ve kana dayalı olmayan, belli bir “iktidar ilişkileri kümesi” olarak tarif etmektedir. Bu anlamda Mills’in beyaz-beyaz olmayan şeklinde ana kategorik şemasındaki beyazlık, renk belirteci olmayı da içermekle birlikte onu aşan bir “Beyazlık” durumunu anlatmaktadır.

Kitabın odaklandığı öncelikli tarihsel coğrafya Avrupalılarca işgal edilen Amerika kıtasıdır. Avrupalı yerleşimcilerin Amerika’yla birlikte Afrika, Asya ve Avustralya’daki işgal, köleleştirme ve sömürge pratiklerinin uzun ve acılı tarihi ve bunun beyaz –hatta beyaz olmayan- kişiliğin ahlakî psikolojisi açısından nasıl haklılaştırıldığı sorusunun, Irksal Sözleşme şeklinde formüle edilen bir tür anlaşma durumuyla ilintilendirmeksizin kolay anlaşılamayacağı fikri kitaba hakimdir. Irksal Sözleşme burada, doğa durumundan toplum durumuna geçmeyi ima eden Toplumsal Sözleşmeye benzer bir mantıkla kavramsallaştırılan, ancak onun görüş alanına girmeyen ırksal ikincilleştirme sözleşmenin ana kaidesi olduğu toplumsal durumun adıdır. Esasen Irksal Sözleşme, genel geçer bir teori olan Toplumsal Sözleşme’nin olgusal açıklama gücünün noksanlığının ya da betimleme yetersizliğinin ortaya çıktığı noktada onu açarken aşma, bunu da kavramsal içeriğine yöneldiği pratik gerçekliği esas alarak başarma iddiasındadır.

Bu açıdan Irksal Sözleşme, açıklama gücünü –Mills’in en çok bu yönüyle eleştirdiği- Toplumsal Sözleşme’nin tersine teoriden değil, “beyaz olanların” “beyaz olmayanlar” karşısında, “alt kişiliğin” “kişilik” karşısında bir hiyerarşik üstünlüğe sahip olduğu tarihi olaylardan yani yaşanmışlıklardan almaktadır.

Mills’e göre Irksal Sözleşme, mekânı ve kişiliği ırklandırma yoluyla tanımlar. Üçüncü Dünya’nın isminin açılımı sözleşme gözünden Avrupalı olmayan mekân oluşudur. İnsan olma yetilerinden yoksunluk anlamındaki “alt kişilik”, medeni vasıflardan yoksunluğa karşılık gelen “gayrı medenilik”, “vahşilik”, “yabanilik” gibi vasıflar çatı kategori olan beyaz-beyaz olmayan ayrımını anlaşılır kılan diğer ayrımlar olarak öne çıkar. Buradaki –Irksal Sözleşme’nin- temel varsayımı olan beyaz olmayanın aşağılığı yargısı, Amerika’nın ve diğer kıtaların Avrupalılarca istila edildiği yeni ve yakın çağların bir olgusu olarak ele alınırken tarihsel kökenlerinin Orta Çağ’a gidebilen, dinî

ve seküler formlara girebilen bir ikincilleştirmenin varlığıdır esas olan. Bu anlamda oluşumunda biyolojik yakınlıktan çok toplumsal koşulların belirgin olduğu Irksal Sözleşme'nin avantajlı tarafının vasfı olan Beyazlık, özsel bir nitelik olmaktan çok, her toplumun/insanın şartlar müsait olduğunda olası failine dönüşebileceği bir beyaz olan-beyaz olmayan diziliminin üstün unsuruna atfedilen değerler bütünüdür ifade eder. Doğuştan beyazlıktan iradî olmasıyla ayrılan bir Beyazlıktır bu. Beyaz olma ve olmamanın kendi içindeki dereceleri de zaten bunun göstergesi olarak görülebilir: Avrupa devlet ve toplumlarının kendi iç çatışma ve ırksal üstünlük mücadelelerinde –İrlanda ve Yahudiler örneği üzerinden- beyazlığın mertebeleri ahlakî meşruiyetin yeni zemini haline gelebilmiştir. Beyaza karşı artık beyaz olmayan/siyah yerine “kırık beyaz” türünden yeni değer yargıları geçmiştir.

İrklandırma, bir tür değer atfıdır. Irksal Sözleşme'den kaynaklanan bir bilinç durumu olarak yazarın “cehalet epistemolojisi” diye adlandırdığı psikolojik üstünlük vehminin veçheleri, beyaz olmayanların ahlakî, bilişsel ve bedensel olarak normlandırılışında ortaya çıkar. Ahlakî olarak aşağı görülen beyaz olmama/siyah olma konumuna, altkişiliğin bilişsel açıdan yetersizliği ve siyah bedeninin estetik olarak yadırganışı eklendiğinde eşitsizlik daha netleşir. Mills'e göre çerçevesini çizdiği ve temelde IS'ye dayanan eşitsizlik durumu tanıklıkları olan tarihsel vak'alar olmasına rağmen sömürgeleştirilen bölgelerdeki yerli halklara veya köleleştirme pratiklerine eğilen bir Avrupalı bakışının merceğine girmez. Perspektifi genel topluma da açar ama, yazar esas olarak ırkı sözleşmecilik açısından tarihin konusu yapmaktan ve bunu kuramsallaştırmaktan kaçınan akademiye hedef alır.

Diğer yandan bunun nasıl mümkün olabildiğine dair bir açıklama getirmektedir. Irksal Sözleşme perspektifinden açıkça görülen gerçeklere karşı gelişen bir tür duyarsızlık, öncelikle sözleşmenin kendi dinamikleri ve stratejileriyle ilgidir. Yazar kitapta bu tezini ikna edici biçimde açmaktadır. Bu konuda değindiği temel bir argümanı zikretmeden geçmeyelim: Irk'nin sözleşmenin taraflarını kendi etrafında birleştiren bir etkinliği olduğu anlaşıl-makta, en başta toplumsal rızaya değil zora dayalı –resmi makamların üstlendiği ya da bazı durumlarda kişilere havale edilen cezalandırmalarla- işleyişi sürekli yeniden yazılmakta olan Irksal Sözleşme'nin -berdevam hikayesiyle bir bakımdan çelişir gibi görünen- bir yönünü oluşturmaktadır. İdeolojik boyutunda ise kimliksizleştirme siyaseti devrededir ki, bununla da resmi müfredatın ikincil roller verdiği beyaz olmayan öznelerin kültürel asimilasyon amaçlanmaktadır.

Mills, tarihe ve toplumlara Irksal Sözleşme ile bakmanın –Toplumsal Sözleşme’nin tersine- gerçekçi olduğundan söz ederken hem tarihsel deneyim, hem de aydınların konuya dair fikrî tutumları anlamında bir gerçeklik durumundan söz eder. Diğer bir deyişle, Amerikan yerli nüfusunun katliamı, Amerikan askerlerinin Japon kemiklerinden açacak yapması, Ortaçağdan kalma cezalandırma yöntemlerinin bazılarının 20. yüzyılda Amerika’da uygulanabiliyor olması gibi birçok yok sayma ve yok etme hadisesinin yanı sıra düşünürlerin bunları bir anlamda tahkime yarayan teorik katkısının rolünü de önemsemektedir. Ona göre Kant’tan Locke’a Hobbes’tan Hume’a birçok, özellikle Toplumsal Sözleşme teorisyeninin yaklaşımlarına yakından bakıldığında ırksal olarak ikincilleştirici bir bilincin işlediği görülecektir. Buna dair kitapta aktarılanlara bir örnek, Hobbes’un ifadelerinde doğa durumunun beyaz olmayanlara has bir betimleme oluşu, bu bağlamda onlar için olgusal olanın beyaz olanlar için varsayımsal olana dönüşmesidir.

Mills’in Irksal Sözleşme teorisi temelde, kitabın birçok yerindeki açıklamalarda olumsuz bir atıf olarak bile olsa sıklıkla başvurulan Toplumsal Sözleşmeye yönelik eleştirel bir felsefi analizdir. Ona göre Toplumsal Sözleşme Irksal Sözleşmeyi yansıtacak biçimde yeniden yazılmalıdır. Beyaz ahlak psikolojisini şeffaflaştırmaya çalışmakla bizzat kendisi böyle bir çabanın içine girmektedir. Yeryüzünü “yabani”, “tarihsiz halklar”, “karanlığın kalbi” nitelendirmelerinin tasvir ettiği siyah alt kişilerin ahlaki, mekansal, bilişsel, bedensel evreniyle, (yetkin) beyaz kişilerin yer aldığı medenî dünya diye iki ayrı parçaya bölen Irksal Sözleşme temelli bir açıklama modeli, meselelere dezavantajlılar cephesinden bakmasıyla önem taşımaktadır. Aynı kuramsal çerçeve Mills’in yoğunlaştığı tarihsel evrenin dışındaki benzer deneyimleri açıklayıcı potansiyeliyle de değerli. Herhangi bir ırkın toplumsal, kültürel, siyasal vs. üstünlük savlarının geniş çepçermik kavramsal içeriği, tarihteki yerli halklara, siyahlara ya da yeterince beyaz olmayanlara dönük kategorik bakışın farklı zaman ve farklı kültürel, politik coğrafyalardaki izdüşümleri üzerine düşünme olanağı sağlıyor.

